

NATURNYT

3/2016 - Oktober

**Biologisk Forening for Nordvestjylland
Ørhagevej 189, Klitmøller, 7700 Thisted**

Foreningen har til formål at øge kendskabet til og interessen for naturen i Nordvestjylland.

Tidsskriftet Naturnyt udgives 3 gange årligt, og derudover udsendes medlemsskriftet BFN-Nyt med meddelelser og oplysninger om ekskursioner, foredrag, kurser m.m.

Kontingent 2016

Indmeldelse i foreningen kan ske ved indbetaling af kontingent på gironummer 6 58 67 24 eller bankoverførsel 1551 0006586724

Ordinære medlemmer	= kr. 210,00
Unge under 21 år	= kr. 100,00
Ekstraordinære medlemmer (fami- liemedlemmer, som ikke modtager materiale)	= kr. 50,00
Firmamedlem	= kr. 1.000,00

Glæd en naturven - tegn et gavemedlemskab

Du kan give et medlemskab af BFN ved at indbetale kontingentet, hvis du samtidig angiver både indbetalers og modtagers navn og adresse.

Naturnyt 3 : 2016

45. årgang

Oplag: 550 stk.
Tryk: Dantryk A/S, Hurup.
Omslag: Stilk-Månerude
Foto: Knud Knudsen

ISSN 0903-4749, Copyright BFN

Redaktion af dette nummer:

- Jan Salmonsens, tlf. 97 97 51 48,
salmonsens@pc.dk
- Willy Mardal, tlf. 97 93 91 45,
willy@mardal.dk
- Elly Hansen, tlf. 29 46 75 53,
iegranlyst@mail.dk
- Anna og Svend Hamborg, tlf. 97 93 71 76,
hamborg@live.dk

Indholdet i bladets artikler er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med foreningens holdninger.

På foreningens hjemmeside kan du læse mere om BFN samt orientere dig om aktuelle arrangementer.

Adressen er

www.bfn-nyt.dk

Gamle årgange af NATURNYT

Årgang 1973-2002 (enkelte numre kan mangle) - samlet pris for alle, ca. 90, hæfter: 100 kr.
Årgang 2003-2008: 50 kr. pr. årgang
Årgang 2009-2013: 100 kr. pr. årgang
+ evt. forsendelse - Indbetaling kan ske på foreningens giro eller bankkonto.

Bidrag til Naturnyt

Redaktionen modtager meget gerne bidrag til bladet; artikler, fotos og tegninger, især vedrørende den nordvestjyske natur.

Deadline for de næste to numre:

Naturnyt nr. 4 : 2016: 15. november 2016
Naturnyt nr. 1 : 2017: 15. februar 2017

Sommerferie

I år var der tid til at holde noget af sommerferien i sommerhuset i Vangså, og som så ofte før kunne vi af og til se og høre traner og regnsøver, som sammen med mange andre gode naturoplevelser i området gjorde det til en god ferie. Der er nok at glæde sig over, og det bliver jo ikke ringere af, at de mange besøgende i Nationalpark Thy også kan få de samme oplevelser.

Det var i sidste halvdel af juli og dermed højsæson, og da huset er nabo til Vestkyststien, kunne vi også se den trafik, der er af gæster i området. For år tilbage så man af og til en vandrør eller en cyklist, men det var alt. Nu er der næsten konstant trafik på grusvejen på en god sommerdag.

Jeg glæder mig over, at så mange mennesker kan få del i nationalparkens naturoplevelser. Og der er tale om en mangfoldighed af brugere: Børnefamilier på cykel, seniorer i alle afskygninger, motionister til fods eller cykel og mange flere. Alle har de valgt at bevæge sig ud i nationalparken.

Det sætter dilemmaet imellem benyttelse og beskyttelse i relief, for på den ene side skal den sårbare natur beskyttes, men på den anden side skal de besøgende have mulighed for gode naturoplevelser. Og det kræver omtanke og kloge beslutninger hos myndigheder og naturforvaltere.

Stigningen i antallet af turister vil givetvis fortsætte, også udenfor højsæsonen, så kunsten er

Vestkyststien. Foto: Elly Hansen.

at undgå belastning på sårbare arealer, som især er knyttet til vådområder og klithederne, og så gøre det attraktivt for gæsterne at bruge Vestkyststien og de anlagte stier i plantagerne.

Med den stærkt stigende trafik i nationalparken er det også på tide, at alle former for ekstrem sport, som er den mest belastende aktivitet i nationalparken, henvises til arealer uden for området. Det vil give de bedste naturoplevelser for de mange besøgende.

I sommerferien kunne jeg også konstatere, at bekæmpelsen af Rynket Rose er i fuld gang. Det bliver spændende at se effekterne af denne store indsats.

Poul Nystrup Christensen

Forsidefoto: Stilk-Månerude. Foto: Knud Knudsen

Efter næsten 50 års fravær er Stilk-Månerude igen dukket op i den nordvestjyske natur. Den er i 2016 fundet i området mellem Thorupstrand og Valbjerg. Tidligere kendt fra Agger-Lodbjerg (1883), Tved Plantage (1965) og Rødhus (1968).

Botaniske noter

Tekst og foto: Knud Knudsen

I denne og kommende artikler vil jeg bringe nyt om botaniske forhold fra foreningens område i det nordvestjyske.

BFN's Naturdata

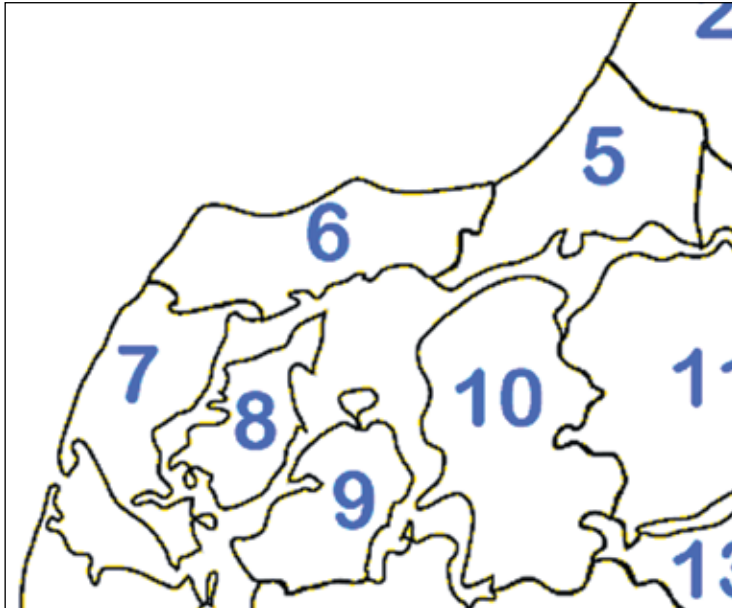
En af foreningens mange aktiviteter er indsamling af data om forekomster af særlige interessante arter i foreningens dækningsområde. Det begyndte allerede i slutningen af 1970'erne med indrapporteringskemaer i A5 format, som blev samlet i arkivkasser med faneinddelinger for hver art.

Med den følgende tids udprægede brug af elektroniske hjælpemidler opstod ideen om at digitalisere disse oplysninger. Dette arbejde re-

sulterede efter nogle års udviklingsarbejde - ved hjælp af flere af foreningens tidligere formænd - i aktiviteten, som vi i dag kalder BFN's Naturdata.

I de senere år har Holger Søndergård foretaget et kæmpearbejde med at få digitaliseret de gamle oplysninger fra ovennævnte indrapporteringskemaer. Det var især de botaniske oplysninger, der havde Holgers interesse. Derfor indeholder det bagved liggende Naturregister hovedsagelig botaniske oplysninger om fund af særligt interessante karplanter i de topografisk-botaniske distrikter 5, 6, 7, 8 og 9, som vi i dag definerer som foreningens indsamlingsområde. Holger udførte også selv et meget værdifuldt arbejde med at indsamle oplysninger til Naturregistret. Især husker vi hans store gennemgang af samtlige klitplantager i Thy, som gav et hav af oplysninger til registeret. Et arbejde, som senere blev grundlaget for et af hans sidste projekter, "Naturens Besøgsvenner". Holger sørgede også for indsamling og tastning af data fra de medlemmer af foreningen, som foretog registreringer i naturen.

Holger havde også en ide om at få indsamlet ældre oplysninger og har i denne forbindelse i flere omgange været på besøg på Botanisk Museum i København for at støvsuge museet for ældre indrapporterede fund fra ovennævnte di-

Kortskitse over Nordvestjylland med TBU-distrikter 5, 6, 7, 8 og 9 angivet.

striker. Han har tillige gennemløjet al tilgængelig litteratur med angivelser af fund fra vores område.

Alle de indsamlede oplysninger har Holger efterfølgende indtastet i det Naturregister, som han sammen med klitplantør Henrik Skjødt Kristensen fra Naturstyrelsen Thy har udviklet i databaseprogrammet Access.

Naturregistret er derfor i dag en meget værdifuld kilde til vores viden om de særligt interessante karplanters forekomst i Nordvestjylland. I de sidste par år påbegyndte Holger også en indsamling af oplysninger om mere sjældne arter af dagsommerfugle.

Naturregistret er i dag ikke direkte tilgængeligt på nettet, men der sendes årligt en opdatering til Naturstyrelsen Thy, hvor Henrik Skjødt Kristensen sørger for, at der sendes kopier til de kommunale naturforvaltninger i Morsø Kommune, Thisted Kommune og i Jammerbugt Kommune. Selv om selve registret ikke er tilgængeligt, har man dog mulighed for på hjemmesiden www.bfn-nyt.dk at finde udbredelseskort, som Holger Søndergård har udarbejdet over udvalgte arter.

Medlemmer, som måtte have et særlig behov for oplysninger, kan kontakte undertegnede, der efterfølgende vil lave et udtræk fra databasen, og det vil typisk blive leveret i form af en tabelopstilling i regneark-programmet Excel. I ganske enkelte tilfælde forefindes der oplysninger i databasen, som ønskes hemmeligholdt. Disse oplysninger er det desværre ikke muligt at viderebringe.

Efter Holger Søndergårds alt for tidlige bortgang opstod der også på dette område et tomrum, som ingen rigtigt så sig i stand til at udfylde. På den anden side ville det også være et stort spild, hvis foreningen ikke kunne videreføre Naturregistret efter det meget store arbejde, som Holger i en årrække havde lagt i det. Undertegnede vil derfor efter bedste evne i en periode bestrebe sig på at videreføre Holgers arbejde med Naturregistret.

Indtil videre vil hovedvægten af indsamlingen fortsætte med at være centreret omkring det botaniske. Jeg vil dog forsøge at udvide med andre grupper inden for planteverden. I første omgang delgrupper inden for svampe og mosser. Mosserne tager vi hul på via et udbredelseskort over kendte forekomster af et levermos fra klitplantagerne, men vi vender ellers tilbage til emnet i en senere artikel om mosserne i Nationalpark Thy.

Indenfor svamperiget har jeg gennem de senere år erfaret, at specielt overdrevene i vores område stadig rummer flere af vores mere sjældne vokshatte. I denne omgang ser vi dog nærmere på en af klitlavningernes vokshatte.

Da jeg efterhånden har fået opdateret Naturregistret med alle de for mig tilgængelige data til og med 2015, er jeg klar til at modtage nye oplysninger til databasen. De kan sendes med post eller på e-mail på nedennævnte adresser. Oplysninger fra registreringerne i forbindelse med "Naturens Besøgsvener" får jeg via Jørgen Nordkvist, som har overtaget denne del af Holgers tidligere opgaver.

Eksempler på brug af Naturdata

Med nogle eksempler vil jeg vise, hvad Naturdata kan bruges til. I første omgang, hvordan vi via de opgivne UTM-koordinater kan lave kort over den kendte udbredelse af de enkelte arter, som vi indsamler oplysninger om. I denne forbindelse vil jeg ikke undlade at gøre opmærksom på, hvor vigtigt det er for kortlægningen og opfølgningen, at vi får GPS-oplysningerne med ved indberetningen af de enkelte observationer.

Det første kort viser udbredelsen af Tøremos-Vokshat (*Hygrocybe coccineocrenata*), der er en lille vokshat med mørke skæl på hattens overflade. Arten er sjælden i Danmark, men i de senere år er den fundet på en del lokaliteter i vores indsamlingsområde bl.a. flere steder i Nationalpark Thy. Den er hovedsagelig fundet i kanten af næringsfattige klitlavninger – ger-

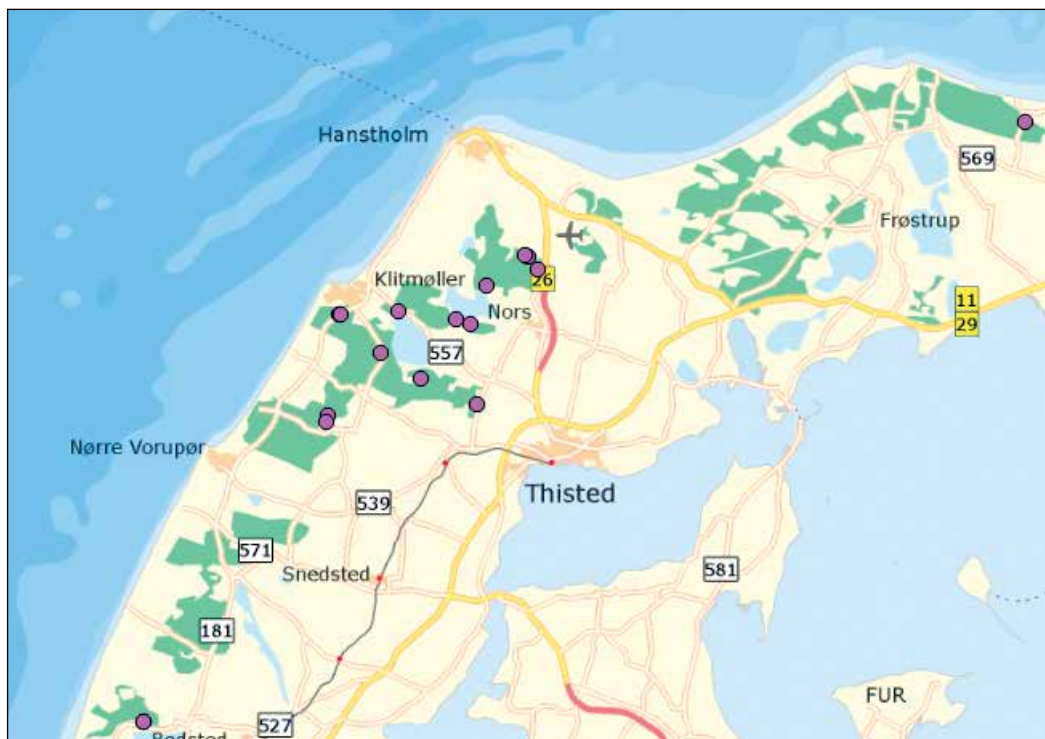
Registrerede fund af Tørvemos-Vokshat i Nordvestjylland 2013–16.

ne samme med sphagnum og andre mosarter – men den kan også findes blandt Strandbo (*Littorella uniflora*) på sandbund i tørrede

områder i kanten af hedesøer. Den kan findes fra primo juli, og indtil frosten sætter ind.

Tørvemos-Vokshat i en bevoksning af Strandbo. Lyngby Klithede 17. august 2013.

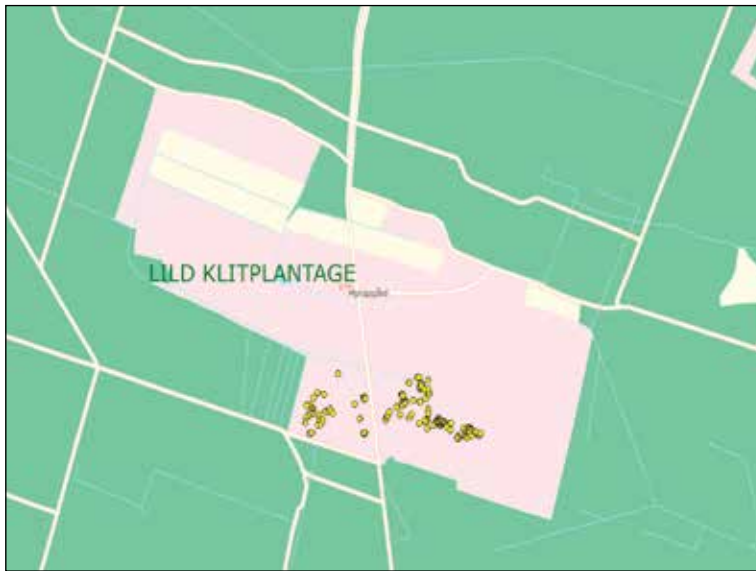
Registrerede fund af levermosset Krumbladet Stødmos i Nordvestjylland 2015-16.

Det andet kort viser den kendte udbredelse af levermosset Krumbladet Stødmos (*Nowellia curvifolia*), som jeg hovedsagelig har fundet på stød og godt nedbrudte stammer af Ædel-

gran (*Abies alba*). Det er en boreal art, som er under udbredelse i Danmark, hvor den nyder godt af, at der i vore dage efterlades mere død ved på skovbunden.

Levermosset Krumbladet Stødmos på en delvis nedbrudt stamme af Ædelgran.
Tvorup Klitplantage 14. februar 2012.

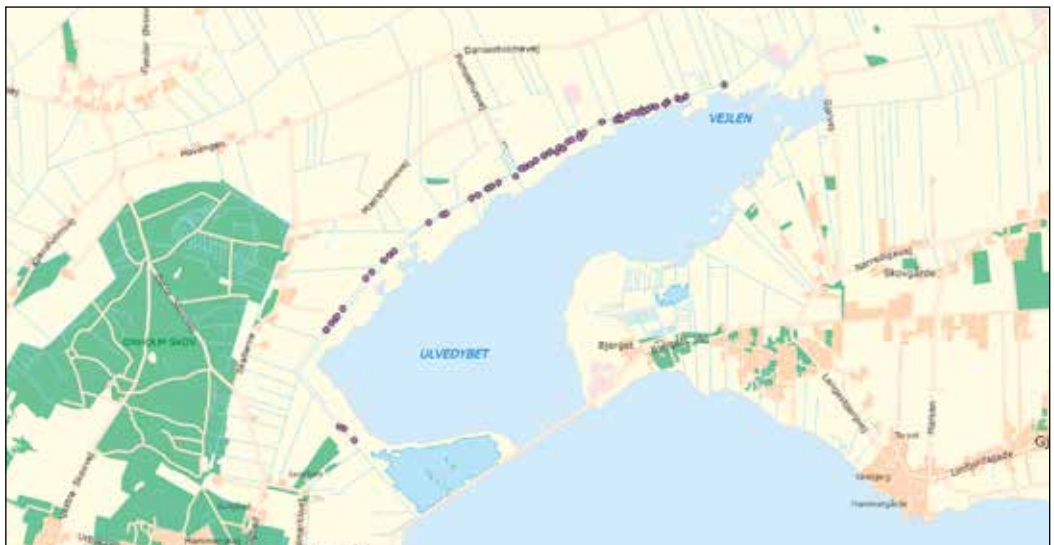

Arealerne under "Naturfonden Myrupgaard" med angivelse af fund af 200 eksemplarer af Thy-Gøgeurt i 2016.

I 2015 og 2016 er der sammen med Nanna Gad og Knud-Allan Knudsen foretaget en totalregistrering af forekomsten af Thy-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis subsp. calcifugiens*) på de arealer, der nu indgår i Naturfonden Myrupgaard. Ud fra registreringerne i 2016 har jeg udarbejdet et kort over artens mere nøjagtige udbredelse på arealerne ved Myrupgaard. Kortet kan bl.a. benyttes i forbindelse med udpegningen af et areal, som

kan benyttes til etablering af en eventuel ny sø på området uden at true de derværende voksesteder for Thy-Gøgeurt.

Det sidste kort viser udbredelsen af Purpur-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis subsp. purpurella*) ved Ulvedybet. Data stammer fra en botanisk gennemgang af Ulvedybet, som er foretaget af Jørgen Nordkvist og undertegnedes i 2015 (Nordkvist 2015).

Udbredelsen af Purpur-Gøgeurt ved Ulvedybet i forbindelse med de botaniske undersøgelser i 2015.

Spændende fund fra 2015 og 2016

Kamillebladet Månerude

Kamillebladet Månerude blev i 2002 fundet i et område ved Lild Klit (Knudsen 2002), hvor arten efterfølgende er registreret årligt med et varierende antal eksemplarer år for år. Det største antal er indtil videre registreret i 2009, hvor der var 143 eksemplarer.

I 2006 fandt jeg en lille bestand på 4 eksemplarer i et område ved Lyngby Klit. Her kunne den dog ikke genfindes i de følgende år, men så dukkede arten op igen i samme område med 5 eksemplarer i 2015. I 2016 blev der registreret 6 eksemplarer i området.

Kamillebladet Månerude i næsten bart sand. Lild Klit 28. maj 2005.

I 2015 blev der gjort et tredje fund af arten på arealerne ved Harboslette, hvor Per Taudal Poulsen, som er pensioneret lærer, grønlandsfarer og ihærdig botaniker fra Nibe-kanten, fandt en pæn stor bestand. En efterfølgende registrering viste, at der fandtes hele 105 eksemplarer i området. Samme antal kunne konstateres for 2016 ved en optælling den 9. juni.

Kyst-Vortemælk – ny art for Danmark

I forbindelse med en mosindsamlingstur til Agger stødte jeg i 2015 på nogle skud af en indtil da ukendt planteart for Danmark. Det viste sig at være Kyst-Vortemælk (*Euphorbia paralias*), som voksede i sand på indersiden af klitten – på samme måde som vi kender det med Strand-Snerle. Jeg har tidligere set arten på en af mine ture til Tenerife, hvor den er ret hyppig på sandede strandområder på øens sydlige del. I de senere år er arten fundet flere steder i det sydlige Norge (Pedersen & Grøstad 2015), og det var derfor forventeligt, at den også kunne dukke op langs vestkysten af Jylland. Desværre er området, hvor Kyst-Vortemælk voksede, blevet dækket af store mængder af nyt sand i vinteren 2015/2016, så det har ikke været muligt at genfinde arten i 2016.

Kyst-Vortemælk i det rene sand bag den yderste klit. Agger 2. december 2015.

Firkløft

I mange år har jeg forgæves forsøgt at genfinde Firkløft (*Cotula coronopifolia*) på Agger Tange. Arten er beskrevet fra tangen i en artikel af Bent Thøgersen (Thøgersen 1974). Men under en optælling af orkidéer den 28. juni 2015 på den nordvestlige del af Agger Tange stod der pludseligt 6 eksemplarer af arten i et kreaturoptrampet område lige øst for Tangevejen. Arten er hovedsageligt kendt fra en forekomst på Harboøre Tange, hvor den kan ses i ganske mange eksemplarer i området vest for kemikalfabrikken ”Cheminova”.

Firkløft i et kreaturoptrampet areal i engen. Agger Tange 28. juni 2015.

Enblomstret Vintergrøn

Enblomstret Vintergrøn (*Moneses uniflora*) var i mange år kendt fra Vegebjerg i Nystrup Klitplantage med det første fund fra 1917, men den er her sidst set i 2000, så den må anses for at være forsvundet fra dette område. Et andet kendt voksested var Klim Bjerg, hvor den er også blev registreret i mange år – sidst registreret i 2009 – men herfra er den desværre også forsvundet. I 2010 blev der fundet en ny bestand af Enblomstret Vintergrøn i Stenbjerg Klitplantage. Som følge af bl.a. stormfald er denne lokalitet nu stærkt præget af blæst fra vest og dermed en udtørring af jordbunden, som

Enblomstret Vintergrøn under Ædelgran. Tved Klitplantage 3. juni 2016.

arten formentligt ikke kan overleve. Så arten er på dette voksested gået meget tilbage, og det frygtes, at den også vil forsvinde herfra i løbet af få år. Det var derfor glædeligt, at Susanne Worm, Outrup, den 26. maj 2016 fandt en ny bestand ved Sårup i Tved Klitplantage med 45 blomstrende eksemplarer. Her vokser den under Ædelgran og ser ud til at trives godt med gode læforhold.

Thy-Gøgeurt

Thy-Gøgeurt var en art, som vi arbejdede meget med i forbindelse med projekt ”Orkidé 2000”, hvor den blev registreret i kystnære fattigkær langs Jammerbugten mellem Hanstholm og Blokhus. Trods ihærdige eftersøgninger blev den ikke fundet syd for Hanstholm og er derfor aldrig registreret i Nationalpark Thy. Men i 2016 dukkede arten op i nationalparken, idet Jytte Jensen, Tvorup, den 6. juni 2016 fandt den i området ved Tvorup Hul, hvor der nu findes en lille bestand på 8 eksemplarer.

Thy-Gøgeurt kan som mange andre af de tetraploide former af artskomplekset omkring Maj-Gøgeurt (*Dactylorhiza majalis* s.l.) være noget ustabile i deres forekomst. Men vi må håbe, at de 8 eksemplarer er nok til, at verdens sydligste bestand af Thy-Gøgeurt kan udvikle sig til flere og blive en varig forekomst i Nationalpark Thy.

Thy-gøgeurt er i 2016 fundet for første gang i Nationalpark Thy. Tvorup Hul 9. juni 2016.

Hjertelæbe

Hjertelæbe (*Hammarbya paludosa*) var også en af de spændende orkidéarter, som vi efterstræbte i forbindelse med ovennævnte projekt ”Orkidé 2000”. På daværende tidspunkt - omkring årtusindeskiftet - var Vangså Klithede et hotspot for denne art med flere større forekomster på over 100 planter.

I 1998 blev der registreret det indtil videre største antal på en enkelt lokalitet - 315 eksemplarer - i en fugtig klitlavning i den vestlige del af

Fjeld-Blegskivelav er en af de laver, der i sommeren 2016 eftersøges i Nationalpark Thy. Vangså Klithede 14. april 2016.

Vangså Klithede. I de senere år har det kun været muligt at finde ganske få planter på Vangså Klithede.

Til gengæld tyder noget på, at arten har fremgang på Ålvand Klithede, hvor der er fundet flere bestande i de senere år. I 2016 er der optalt og registreret i alt 232 eksemplarer i en klitlavning i områdets sydlige del.

Hjertelæbe er tilsyneladende en art, som kan svinge meget i sine forekomster både over år og på den enkelte lokalitet. Men glædeligt er det, at der stadig findes fine forekomster af denne sjældne orkidé i Nationalpark Thy.

Lavprojekt i Nationalpark Thy

Jeg har ovenfor omtalt det tidligere mosprojekt i Nationalpark Thy, som vi vil vende tilbage til i et kommende nummer af Naturnyt. I indeværende sæson gennemføres der en form for kortlægning af laver i Nationalpark Thy, hvor Ulrik Søchting og Lennarth Skov Espersen har et projekt, som tager udgangspunkt i de samme felter, som blev registreret under mosprojektet. Herudover er det planen at finde og undersøge såkaldte hotspots med særlige interessante arter.

En af de arter, som i denne forbindelse er interessant, er Fjeld-Blegskivelav (*Ochrolechia frigida*), som før undersøgelsen kun var kendt fra

Vangså Klithede, men den skulle nu efter forlydender også være fundet i forbindelse med projektet i den sydlige del af Hanstholm Reservatet. Da der er tale om en sjælden art, vil vi gerne have flere indberetninger – så kig godt efter næste gang, du færdes i den grå klit, hvor arten kan findes på de mere blottede arealer mellem klittens dværgbuske.

Projektet sluttede med udgangen af august måned 2016 og forventes at munde ud i en rapport, som ventes klar engang i foråret 2017. Vi vil efterfølgende vende tilbage til emnet, når rapporten engang er færdig.

Det spidsfindige hjørne

I Danmark findes der tre arter af slægten Soldug, hvoraf Langbladet Soldug (*Drosera anglica*) er

Krydsningen mellem Langbladet Soldug og Rundbladet Soldug (*Drosera x obovata*) er en kuriositet i Nationalpark Thy. Vangså Klithede 24. juli 2014.

den mest sjældne. Vi er så heldige at have en større del af den danske bestand af Langbladet Soldug i Nationalpark Thy, hvor man stadig kan være heldig at finde den på stort set alle nationalparkens klitheder. Hvor Langbladet Soldug og Rundbladet Soldug (*Drosera rotundifolia*) står sammen, kan man være heldig at finde krydsningen Langbladet Soldug x Rundbladet Soldug (*Drosera x obovata*). Bladene på denne bastard minder lidt om bladene på Liden Soldug (*Drosera intermedia*), men kendes fra denne på det lange blomsterskaft. I den seneste udgave af ”Dansk Feltflora” betegnes denne krydsning som meget sjælden i Danmark – men på eksempelvis Vangså Klithede ses den flere steder.

Knud Knudsen
Stenbjerg Kirkevej 28
7752 Snedsted

knud.knudsen@knudsen.mail.dk

Litteratur:

Knudsen, K. 2002: Kamillebladet Månerude genfundet i Thy. Naturnyt 2002, pp. 44-49.

Nordkvist, J. 2015: Botaniske undersøgelser i Ulvedybet Vildtreservat i Han Herred. Naturnyt 2015, pp. 254-258.

Pedersen, O. og T. Grøstad 2015: Strandplanter på vandring – sydkysten invaderet 2014. Blyttia pp. 73-85.

Thøgersen, B. 1974: Firkløft på Agger Tange. Naturnyt 1974 pp. 8-9.

De hurtige småfugle

Af Jan Salmonsens

I 2015 oplevede Nordvestjysk Ringmærkningsgruppe, at en række småfugle blev genfundet langt fra mærkningsstedet i løbet af kort tid. Det er dog helt normalt, at småfugle under trækket tilbagelægger så lange strækninger, som de aktuelle vejrforhold og konditionen tillader, og derfor flytter sig langt over mindre end ét døgn.

Fuglekonge

Fuglekongerne trækker om natten, og på stille og klare nætter benytter de lejligheden til at krydse større farvande som Skagerrak eller Nordsøen. Modvind og byger kan få fatale følger under trækket over havet, og det må formodes, at ret mange Fuglekonger ikke klarer den store tur over havet. I forbindelse med morgenobservationer af havfugle ved Ørhage og

Roshage har jeg flere gange oplevet, at udmattede Fuglekonger nødlander på stranden eller de yderste klitplanter. Her hviler de så i nogle få minutter, før de opsøger nærmeste træer for at søge føde. Det er også kendt, at trætte Fuglekonger lander på skibe og platforme i Nordsøen, og det er nok tvivlsomt, om disse fugle har energi nok til at komme helskindet i land.

Under efterårstrækket i september og oktober 2015 var antallet af genmeldinger usædvanlig højt. Som det fremgår af tabellen, blev der i efteråret fanget tre Fuglekonger i Thy henholdsvis 6, 9 og 12 dage efter, at de var blevet ringmærket i Norge/Sverige. To Fuglekonger, som blev mærket i Thy, blev genfundet i Frankrig og England efter 15 og 7 dage. Fuglen, som blev genfundet i Frankrig, havde flyttet sig 890 km mod sydvest på 15 dage. Det vides naturligvis

En Fuglekonge som netop er blevet ringmærket. Foto: Svend Hamborg.

ikke, om denne afstand er tilbagelagt på én nat, men det er en mulighed. Til gengæld må det antages, at fuglen fra England har tilbagelagt de mere end 600 km over Nordsøen på én nat, idet fuglen næppe har taget omvejen ned gennem Jylland og via Holland til York.

Der findes også tidligere eksempler på hurtige Fuglekonger. En Fuglekonge, ringmærket ved Hanstholm Fyr den 12. oktober 2003, blev

genfanget i York blot tre dage senere. En anden fugl, som var mærket i Pärnu, Estland den 29. september 2005, blev efter 22 dage genfanget i Sønderhå Plantage den 18. oktober.

Otte fugle mærket om efteråret i Finland er genfundet i Nordvestjylland efter henholdsvis 5, 10, 11, 13, 17, 19, 19 og 23 dage.

Art	Dato	Sted	Land	Dage	Km	Retning
Fuglekonge	20.09.2015 05.10.2015	Tved Somme	DK F	15	890	SW
Fuglekonge	21.09.2015 30.09.2015	Östergötland Lild	S DK	9	491	W
Fuglekonge	05.10.2015 11.10.2015	Telemark Tved	N DK	6	211	SSW
Fuglekonge	06.10.2015 13.10.2015	Hanstholm York East Riding	DK UK	7	639	WSW
Fuglekonge	09.10.2015 21.10.2015	Värmland Lild	S DK	12	356	SW
Kernebider	26.04.2015 04.05.2015	Vandet Klitpl. Mandal	DK N	8	132	NNW
Gærdesmutte	11.10.2014 14.10.2014	Telemark Lild	N DK	3	198	SSW
Munk	09.09.2015 10.09.2015	Rogaland Agger Tange	N DK	1	279	SE
Munk	04.10.2015 05.10.2015	Helgoland Agger Tange	D DK	1	284	N
Sivsanger	09.08.2015 31.08.2015	Ove Sø Antwerpen	DK B	22	674	SSW
Sivsanger	15.08.2015 09.09.2015	Ballerum Donges	DK F	25	1305	SW
Gærdesanger	17.08.2015 08.09.2015	Lild Klitpl. Gedser	DK DK	22	341	SE

Tabel 1. Eksempler på småfugle, som er genfundet kort tid efter mærkningen.

Gærdesmutte. Foto: Elly Hansen.

Gærdesmutte

Den 14. oktober 2014 blev der fanget en Gærdesmutte ved Myrupgård i Lild, som var mærket blot tre dage tidligere i Jomfruland, Kragerø, Telemark Fylke. Der er kun tre tidligere fund i Nordvestjylland af norsk mærkede Gærdesmutter fra henholdsvis 1968, 1984 og 2000. Derudover findes der en svensk ringmærket fugl, fundet i foråret 1997.

Sivsanger

De danske Sivsangere formodes at overvintrere i Vestafrika, og trækket foregår sydligt ned gennem Europa, og også i 2015 er der genfundet et par Sivsangere i Belgien og Frankrig, henholdsvis 22 og 25 dage efter mærkningen i Nordvestjylland. Fuglen, som blev gemeldt fra Frankrig, havde flyttet sig 1305 km på de 25 dage.

Gærdesanger

Gærdesangeren overvintrer i Mellemøsten og Nordafrika, og den har dermed et trækmønster, som adskiller sig fra de fleste andre danske småfugle, som typisk trækker mod sydvest. Det er således helt normalt, at en nordvestjysk Gærdesanger i 2015 er gemeldt fra Gedses Fuglestation, 341 km sydøst for mærkningsstedet i Lild Klitplantage.

Munk

På Agger Tange blev der i efteråret 2015 fanget to Munke, som bare én dag i forvejen var ringmærket i henholdsvis Norge og i Tyskland, dvs. at den ene fugl var på vej mod syd, mens den anden var på vej mod nord. Umiddelbart lyder det helt forkert, men forklaringen er ret simpel. De norske Munke er sydvesttrækkere, og den norskmærkede var derfor på vej mod sydvest mod vinterkvarteret. Nogle centraleuropæiske Munke er derimod vesttrækkere, og overvintrer i Vesteuropa og Storbritannien, mens enkelte når så langt som til Færøerne. Den tyskmær-

Art	Dato	Sted	Land	Dage	Km	Retning
Kernebider	09.04.1996 10.10.1997	Farsund Hansthalm	N DK	549	155	SE
Kernebider	16.08.2009 11.09.2011	Tved Ärentuna	DK S	756	604	NE
Kernebider	30.04.2012 02.05.2013	Mandal Tved	N DK	367	137	SE
Kernebider	26.04.2015 04.05.2015	Vandet Klitpl. Mandal	DK N	8	132	NNW

Tabel 2. Genfund af Kernebidere, som har krydset Skagerrak.

kede fugl må derfor være fra Centraleuropa, og den har på trækket fulgt nordsøkysten.

også sker udveksling mellem ynglebestandene i Nordvestjylland og i Norge/Sverige.

Kernebider

En del af de norske Kernebidere overvintrer i Vest- og Centraleuropa, hvorfor enkelte fugle må gøre ophold i Nordvestjylland. Vi har nu fire genfund (se tabel), hvor skandinaviske Kernebidere er påvist i det nordlige Thy under trækket. I foråret 2015 blev en Kernebider genfundet i Mandal på Sørlandet i Norge bare 8 dage efter, at den var blevet ringmærket i Vandet Klitplantage.

En ung Kernebider, som blev ringmærket i Tved i august 2009 (og dermed sandsynligvis født i Thy) blev i september 2011 fundet frisk død i Uppsala Län. Dette fund kunne tyde på, at der

En del af de norske Kernebidere passerer Thy på trækket mod Vest- og Centraleuropa. Foto: Elly Hansen.

Forfatterens adresse:
Mads Posts Vej 5
Klitmøller
7700 Thisted
salmosen@pc.dk

Mosegrisen *Arvicola terrestris* – vores værste fjende

Tekst og foto: Elly Hansen

Mosegrisen er en gnaver, som ligesom f. eks. Markmusen hører til familien Studsmus. Fælles for denne families arter er, at de har kort snude, bredt hoved, små øjne og ører samt kort hale. I modsætning til ”de ægte mus” er halen behåret. Den er vegetar, og føden består af blade, stængler, rødder og bark. Den yngler allerede fra april måned og kan nå at få 2-4 kuld, som hver består af 4-8 unger. Ungerne er allerede kønsmodne, når de er 2 måneder.

Som jeg husker Mosegrisen

Jeg kender ganske godt Mosegrisen – eller Vandrotten, som den tidligere blev kaldt – fra mine mange år på Sydsjælland. Jeg husker dog ikke, at den gjorde meget skade på afgrøder. Den levede skjult, og det var sjældent, at vi traf den. Ejendommen, som jeg dengang boede på, havde jord på begge sider af Næs Å, som udspringer i Ørslev og løber gennem det

Mosegrisen - eller Vandrotten, holder også gerne til ved åløb.

sydsjællandske landskab, og den har sit udløb i Svinø Fjord. Næsten hver ejendom langs åen har sin egen overkørsel, så man kan komme til markene på den anden side af åen. Åens skrænter er høje, og det var her Mosegrisene holdt til. Det var kun, hvis man var meget forsigtig og listede stille hen til broen, at man en sjælden gang var heldig at få et glimt af den, når den hurtigt forsvandt ned i dens hul.

Nyt kendskab til Mosegrisen

I efteråret 2013 etablerede Ivan og jeg ”vores egen lille skov” på de 5 ha, som hører til vor ejendom i Svankjær i Sydthy. Det var først herefter, at jeg lærte Mosegrisen rigtigt at kende og opdagede, hvor meget skade den kan forvolde. I skovens første forår glædede vi os over, hvor godt alle træerne stod. De løvfældende træer sprang ud, og alt så godt ud. Så skete der pludseligt noget! Træerne begyndte at visne, og nogle af dem væltede ligefrem. Når vi kig-

gede nærmere efter, kunne vi se, at alle rødder var ædt, og at der, hvor rødderne skulle være, så træet ud, som var det ”spidset af en blyantspidser”. Ivan var ikke et øjeblik i tvivl om, hvem synderen var. Med sin uddannelse og virke som skovtekniker og med sin store erfaring efter mange års arbejde i skove, kendte han Mosegrisen ganske godt. Han vidste, hvor meget den kunne ødelægge en nyplantning.

Jagten går ind

Mosegrisen er ikke fredet. Ifølge Bekendtgørelse om vildtskader (Bekendtgørelse nr. 69 af 10. oktober 2003) er Mosegrisen ikke omfattet af nogen form for fredning. Den må derfor bekæmpes hele året rundt. Vi anskaffede os nogle specielle fælder til Mosegrise, som man kan købe på markedet, men det gik dog hurtigt op for os, at det ikke var nemt at fange dem. Fælderne stod urørte, og ødelæggelserne fortsatte. Så kontaktede Ivan Thisted Kommune, som sendte en kyndig fangstmand ud til os. Jeg er generelt imod alle former for udlægning af gift i naturen, men denne gang blev min mening ikke hørt. I gangene blev der lagt giftpatroner, som ved hjælp af jordens temperatur og fugtighed udviklede en gas, som skulle trække rundt i Mosegrisenes gangsystemer. Men virkningen udeblev! Vi er selvfølgelig ikke vidende om, hvorvidt der lå døde Mosegrise nede i gangene, men så kom der i hvert fald hurtigt nye dyr til. Vi måtte stadig bare se til og ærgre os, hver gang et træs rødder blev bidt af, så det hurtigt visnede hen.

En god idé

En aften havde vi besøg af et par gode venner. Vi klagede vores nød til dem, og de kendte også til problemet. De kunne imidlertid give os et godt råd.

Fælden er klar med et æble som lokkemad.

En rottesmækfælde med et stykke æble som lokkemad skulle placeres ved et af hullerne. Hen over fælden skulle man sætte en spand, så andre dyr ikke kunne komme til skade. Det måtte prøves. Næste dag købte vi fem

Spanden sikrer at andre dyr ikke kommer til skade.

rottefælder, som blev sat op. Det var med stor spænding, at vi den følgende morgen kiggede til fælderne. Og sandelig om ikke der var gevinst! Der sad døde Mosegrise i nogle af fælderne. Det var åbenbart noget, som virkede, og vi var meget taknemmelige for rådet og for den forholdsvis nemme løsning.

En Mosegris er fanget i fælden.

Hjælp ude fra

Vi fik dog også anden hjælp udefra. Vi kunne se på vore vildtkameraer, at Ræven færdedes meget mellem træerne. Der var også synlige spor efter den, for der blev gravet i mange af

Tårnfalken har fanget en Mosegris.

hullerne. Det hændte også, at spande var væltet, og at fælder var forsvundet. Ræven har kunnet lugte døde Mosegrise i fælder. Derefter er den løbet med både Mosegris og fælde. Nu er alle smækfælder bundet fast til spandene, så Ræven ikke kan rende med dem. Tårnfalken yder også sin hjælp. Igen i år har et par ynglet i vor falkekasse, og det er ofte Mosegrise, som bringes hjem til ungerne. Derforuden har vi en del af Svankjærs katte ”på kost”. Vi ser dagligt katte sidde på lur ved hullerne, og vi har også flere gange set, at de er gået derfra med Mosegris i munden. Alle, som spiser Mosegrise hos os, bliver betragtet som vore venner!

Mosegrisejournal

I år har Ivan udarbejdet en ”jagtjournal” over, hvor mange Mosegrise vi fanger. Vi har nu 15 fælder i gang, som alle bliver tilset mindst en gang om dagen. Hver aften skriver vi så ind i journalen, hvor mange vi har fanget i det forgangne døgn, og om det er voksne eller unger. Fra først i april i 2016 og til skrivende stund (4. august 2016) har vi fanget 167 Mosegrise (!) foruden dem, som Rævene, Tårnfalkene og Svankjærs katte har taget.

Vi bruger ca. 1 time hver dag på at kigge til fælderne, skifte æbler og se efter nye huller. Det er et tidskrævende arbejde, men det er nødvendigt. Havde vi ikke gjort det, ville en meget stor del af vores træer være gået til.

Om vinteren lukker Mosegrisene deres huller og lever i gangene under jorden. Her lever de af det forråd, som de har samlet om efteråret. I den periode kommer de ikke op, og vi kan ikke fange dem. Men til foråret står fælderne klar igen, og vi fortsætter ufortrødent vores kamp mod Mosegrisen – vores værste fjende.

Forfatterens adresse:
Kystvejen 75, Svankær
7755 Bedsted Thy
iegranlyst@mail.dk

Litteratur:

Baagøe, H.J. & T.S. Jensen (red), 2007: Dansk Pattedyratlas, Gyldendal.

Hansen I. & E. 2014: Vores egen lille skov. Naturnyt 2-2014, BFN.

Rødderne er bidt over på et Bøgetræ.

Thy – København, enkelt

Tekst og foto: Per Müller

Den 16. september (en fredag) flyttede Hanne og jeg efter 40 år i Thy til København.

Nærmere betegnet Ørestad, en bydel, som er dybt foragtet af ægte københavnere og rettroende kulturradikale.

”Ørestad! Her kan man ikke leve!”, som en arkitekturjournalist skrev i Politiken.

Hanne havde længe været af den opfattelse, at der ikke var meget perspektiv i at sidde midt i Thy og kigge på, at jeg blev gammel.

I København ville der sikkert være anderledes gang i den. Selv i Ørestad.

Så derfor.

Nu var flyttemanden kørt, og vi var efterladt til os selv i en lille lejlighed i noget byggeri, der hedder ”8-Tallet”. Det ligner nærmest et rumskib fra det ydre rum, som er nødlandet på det flade Vestamager. Det ser også ud til at have

lidt skade under landingen. Vindt og skævt er det blevet.

Hanne var ret begejstret. Jeg havde mere end svært ved at finde begejstringen.

”Hvad har vi dog gjort, hvad har vi dog gjort?”, kørte i mit hoved.

Så tog jeg elevatoren ned, stillede mig op foran 8-Tallet og vandede eftertrykkeligt høns.

Sikkert har jeg lignet strudsen Rasmus, dengang han endelig blev lukket ud af kassen og også befandt sig i København, dog i dette tilfælde Zoologisk Have.

Tårerne strintede ud af hovedet på Rasmus, og ved hans fødder lå en stor sø af tårer.

Sådan så jeg også ud.

Men lidt efter lidt gik det op for mig, at landskabet, jeg stod og kiggede på, godt nok sløret af tårestrømmen, faktisk i overraskende grad lignede Vejlerne. I hvert fald dér, hvor vi kører på A11 over dæmningen. Et næsten uoverskueligt fladt område med græs, enkelte buske og mange kreaturer, dertil udsyn til både horisont og himmel.

Var det alligevel lidt som at være hjemme?

I Thy hedder det Vejlerne, her Kalvebod Fælled. Begge steder inddæmmede og tør-lagte tidligere havområder.

Ørestad Syd. 8-Tallet i midten. Kalvebod Fælled til højre.

Historien om Rasmus ender jo godt. For alle hans venner nede fra Afrika bor rundt omkring ham. Han kan føle sig hjemme i Zoo.

Godt nok bor der ikke giraffer, elefanter og flodheste i 8-Tallet, men overvejende mennesker, og flertallet af dem er faktisk jyder. Godt nok flest sønderjyder, men de er jo også en slags mennesker, og flinke og rare er de.

Kvastblomstret Høgeurt. "Rumskibet" i baggrunden.

Så ikke bare var vi tæt på genkendelig natur, men vi var også omgivet af fornuftige mennesker fra fædrelandet.

Allerede næste forår (2012) var der endnu mere genkendelighed.

Adskillige beboere havde på vores fælles facebookside beskrevet mærkelige natlige lyde, der trængte ind af deres soveværelsesvinduer og foruroligede dem.

Nå, så var der en snedig (og forstandig) beboer, der spurgte, om den mærkelig lyd måske kunne sammenlignes med den, der ville kunne frembringes ved at puste hen over en tom ølflaske.

Det kunne den!

Jo, jo, det var rørdrummen, der sad og paukede i rørskovene omkring Kanonsøen (gammelt militær område!) 500 meter vest for 8-Tallet.

Havde man nu lige forestillet sig det: ti minutters kørsel fra Københavns Rådhusplads kunne man høre rørdrum?

Desværre forlod rørdrummen os i 2013. Vi har to naturskoler (Københavns og Tårnbys) lige i nærheden, og hujende muntre skolebørn på stisystemet i og omkring Kanonsøen blev i sidste ende for meget for den stakkels fugl.

Skægmejsen kan dog stadig, omend sjældent, ses.

I alle vores 40 år i Thy nåede vi kun at se mosehornuglen én gang (Ålvand Klithede). Vi har så heller aldrig været hardcore ornitologer.

Her så vi den en til to gange hver vinter i perioden 2011 – 13. I øvrigt sammen med blå kærhøg, musvåge, fjeldvåge, tårnfalk, dværg- og vandrefalk. Synet af disse prægtige fugle var ret surrealistisk, idet de alle blev set i et uspecificeret ingenmandsland (kommende byggeområde) mellem det tvivlsomt berømte "sorte tårn", Crowne Plaza, og 8-Tallet. Delvist omgivet af himmelstræbende højhuse, etagebyggeri og stærkt befærdede veje.

Desværre er også dette eventyr slut. Gravkøer, bulldozere og byggekraner er rykket ind, og de fleste fugle ud.

Indtil videre beholder vi dog vores fælled, 2000 hektar, som er fredet. Indtil andet foreligger!

På fælleden har vi inderligt glædet os over fraværet af eutrofikationens hellige treenighed: burre-snerre, brændenælde og vild kørvæl.

Husker stadig med ubehag Thys årlige gyllehelvede. Mange dage med indespærring og an-

kelhøjt mudder på vejen. Husker grisebaronens gigantiske kunstgødningsspreder, der generøst gødede ikke bare marken, men også grøftekanten, ja hele vores vej fik et massivt klister NPK, eller hvad det nu var. Sikkert i den optimistiske tro, at selv vejen ville vokse med så meget gødning, så der kunne blive bedre plads til hans megalomane maskiner.

Nå ja, indrømmet, Thy har sine næringsfattige lobeliasøer (er de nu så næringsfattige?), og hvem længes ikke efter synet af klokke-ensian og store blomstrende hedeblader?

Åh, natravnsens mystiske snurren i sommernatten, sommetider akkompagneret af hedelærkens vidunderligt vemodige triller! Hvordan kunne vi dog forlade denne forunderlige natur?

Nå, lidt kompensation har der dog været.

Ude på Fælleden ligger en lille skov, Pineskoven, næsten ren birkeskov. Et lille stykke transplanteret Sverige.

Her hørte jeg for første gang i mit liv knortepisteren.

I alle mine mange år i Thy drømte jeg om at se og høre skovsneppen under dens snepetræk, dens patruljering hen over trætoppene for at finde en ledig hun.

Indtil 2011 var skovsneppen vist ikke registreret som ynglefugl i Thy Statsskovdistrikt. Jeg ved ikke, om det er sket siden.

I hvert fald cyklede jeg en sen aften først i maj 2012 ud i Pineskoven i det spinkle håb om, at én skovsneppe måske i sindsforvirring havde forvekslet Pineskoven med Grib Skov.

Huha, der var bælgmørkt, jeg følte mig meget alene og havde vildtvoksende forestillinger om amagermanden, dobbeltmorderen fra Amager Strand, den firedobbelte politimorder og mange andre endnu ukendte drabs- og voldsmænd.

Længe varede det dog ikke, før skovsneppen

dukkede op over trætoppene, og idet jeg helt modigt holdt stand, havde jeg adskillige gange fuglen lige over mit hoved, både pistende og knortende.

En næsten-ud-af-kroppen-oplevelse, som jeg nu gentager hvert forår, indtil jeg på et tidspunkt får skåret halsen over.

I tilgift kan jeg på den natlige cykeltur hjem lade mig underholde af adskillige græshoppesangere, samt, selvfølgelig, nattergale.

Om dagen er der også lidt at komme efter i Pineskoven.

I de første par uger af juli kan man på dage med godt vejr iagttage, at nogle typer har taget opstilling ved et vejkrøds midt inde i skoven.

De skuler uvenligt til forbipasserende, er udstyret med dyre kameraer og bevæbnet med store pensler.

Med penslerne sniger de sig rundt i skovbunden og maler skovens træer med en tvivlsom blanding af rødvin, sukker, bananmos og noget hemmeligt.

De er lepidopterologer på jagt efter Pineskovens to kronjuveler, sommerfuglene *Apatura iris* og *Apatura ilia*, hvoraf sidstnævnte har sin eneste forekomst i Danmark her.

Jeg prøvede selv at lokke Iris et helt andet sted i skoven, for lepidopterologer er et nærtagende og trættekært folkefærd.

Da jeg hellere drikker rødvin end maler det på træer, lokkede jeg med et alternativ: Bilkas mest brutale gammelost, tværet ud på træer og sten. Det virkede fint. Jeg fik mit foto af Iris.

Så lidt gengæld for Thys lyksaligheder er her.

Vi kan i dagtimerne, mellem brølende lastvognstog og buldrende entreprenørmaskiner, høre den lille elegante husrødstjerts knitrende sang. Den er svær at få øje på. Sidder altid

Apatura iris, der mæsker sig i gammelost.

på det højeste punkt: kraner, højhuse, byggestilladser. Det nye monumentalbyggeri her, Copenhagen Royal Arena, har allerede fået sin egen arenarødstjert.

I ”voldgraven”, lige neden for 8-Tallet, hygger et par gråstrubede lappedykkere sig hver sommer og gør sig uheldigt bemærket med deres grimme og larmende ”sang”.

8-Tallets ”egen” Gråstrubet Lappedykker.

Vores svar på Vejlerne, Kalvebod Fælled, vil jeg dog ikke prale af. Den græsses alt for hårdt (i øvrigt af gallowaykvæg på sommerlejr fra Jylland), og der er ikke meget af interesse.

Turisterne og københavnernes synes selvfølgelig, køerne er dekorative, og de er benovede over dådyrflokkene.

Militæret anlagde i sin tid nogle små asfalterede adgangsveje, som nu er højt værdsat af både cyklister og gående. Nogle af disse vejkanter har udviklet en artsrigdom af planter, som er forbløffende, når man tænker på, at området indtil 1943 var havbund.

På en af vejene, Granatvej, har vi over en strækning på to kilometer registreret følgende arter:

Storblomstret Brunelle
Plettet Kongepen
Aks-Ærenpris

Smalbladet Klokke
Nøgleblomstret Klokke
Kost-Nellike
Bakke-Nellike
Sød Astragal
Strand-Tusindgylden
Sump-Hullæbe
Due-Skabiose
Kølet Løg
Pile-Alant
Soløje-Alant

Ud over hvad man kan forvente af almindeligheder (eksklusiv burre-snerre, brændenælde og vild kørvel!).

I løbet af 2013 blev Hanne alvorligt syg. Også i hendes sidste uger i det sene efterår 2014 kørte jeg hende jævnlige i kørestol ud ad Granatvej, for at hun kunne se på blomsterne dér. Hun kunne stadig genkende og glæde sig over de sidste blomstrende eksemplarer af Due-Skabiose, Alant og Kost-Nellike. Den allersidste gang vi kørte turen, opdagede hun faktisk en lille køn bevoksning af Strand-Asters, som jeg aldrig før havde bemærket.

Vilde blomster var noget af det sidste, hun oplevede, og jeg er uendelig taknemmelig for disse to kilometers blomsterrigdom, som gav hende et livsindhold til det sidste.

Jeg må nok skuffe thyboerne med min konklusion, som er, at naturen i Thy formentlig ikke er så meget "bedre" end heromkring (Amager). Artsrigdommen forekommer i hvert fald ikke at være meget mindre.

Til gengæld er naturen i Thy så uden sammenligning flottere, der er meget mere af den, og der er ikke en million mennesker lige uden for døren til at trampe det hele ned.

Jeg tror måske, at man som naturelsker kan overleve her. En tid endnu, i hvert fald.

Vi får se.

Efterskrift

Jeg skylder Willy Mardal stor tak for generøst af have delt af sin store viden om Kalvebod Fælled (tidligere: De inddæmmede Arealer/De militære Øvelsesarealer) på Vestamager.

Det vil sikkert være de fleste af dette blads læsere bekendt, at Willy trådte sine barnesko på Kalvebod Fælled og fik grundlagt sin store lidenskab, ringmærkningen, her.

Willys læremester var hans far, Nikolaj Mardal, som var eneste opsynsmand for området i hele dets tid som militært område, fra 1951 til 1984. Derudover fortsatte han med at være tilknyttet området til 1997. Han nåede at ringmærke 135.347 fugle på Kalvebod Fælled i perioden 1948 til 1997!

Forfatterens adresse:

*Robert Jacobsens Vej 80, 2, 0003
2300 København S
pmu@mail.tele.dk*

Kalvebod Fælled med kalve. Galloway kreaturer fra Jylland.

Bog anmeldelse

Fugleværnsfonden – for fugle, for folk og for fremtiden

Af Jan Skriver – med essays af Søren Ryge Petersen.

Udgivet af Fugleværnsfonden, 2016. 256 pp, 195 kr.

Det er en meget flot og velillustreret bog, som Fugleværnsfonden har udsendt her i 2016 i anledning af dens 50 års jubilæum. Fondsbestyrelsen har helt naturligt overladt opgaven til den meget flittige og kyndige naturjournalist Jan Skriver, som også Dansk Ornitologisk Forening (DOF) allerede anvender til flere relevante opgaver, nyhedsbreve til medlemmer, pressemeldelser mv. Mangeårige medlemmer af BFN har oplevet ham som forfatter til flere interessante indlæg i NATURNYT.

Under læsningen af denne bog afsløres det hurtigt, at forfatteren er grundig og særdeles vel skrivende. Overskrifter og billedtekster er velvalgte, og de giver læseren en stor lyst til at læse afsnittene om lokaliteterne. Bogen er rigt illustreret med fotos, som er optaget af flere af landets dygtigste naturfotografer. Fugleværnsfondens egen naturvejleder, Allan Guido Nielsen, som også har været medlem af bogens redaktion, har selvsagt leveret langt de fleste fotos.

Fugleværnsfonden blev grundlagt af DOF's bestyrelse i 1966 efter nogle års grundigt og dygtigt forarbejde af tre bestyrelsesmedlemmer: Lorenz Ferdinand, Erik Halkier og Torben Meyer. Det var en meget god idé og en klog handling. DOF havde i nogle årtier oplevet store ødelæggelser i den danske natur, udtøringer af fjorde, søer og vådområder, som skulle gøres anvendelige for dansk landbrug, som dengang blev opfattet som et hovederhverv, som skulle fremmes. Landets våde natur var derfor i særdeles høj grad udsat for at blive udtørret og kultiveret, så den kunne blive forvandlet til landbrugsarealer. DOF kunne kun se passivt til, at Det danske Hedeselskab lavede plan efter plan.

Foreningen ønskede med Fugleværnsfonden at skabe muligheder for i det mindste at erhverve nogle af de små truede naturområder, så de kunne forblive uforstyrrede biotoper for flora og fauna og ikke mindst for fuglene.

Det økonomiske grundlag for Fugleværnsfondens var i de første år baseret på frivillige bidrag

*Ryler i kystnatur. Illustration fra bogen.
Foto: Jan Skriver.*

fra DOF's medlemmer, hvoraf der i 1966 kun var ca. 2.500. DOF og Fugleværnsfonden var også opmærksomme på, at der på trods af den omfattende omlægning af natur til produktionsjord også var idealistiske borgere og fonde i Danmark, som måtte kunne overbevises om at hjælpe med at opkøbe naturområder til gavn for flora og fauna. Til gengæld blev sponsorerens navne så for stedse knyttet til Fugleværnsfondens naturområder, hvilket også fremgår af jubilæumsbogen.

Fugleværnsfonden blev uafhængig af DOF og fik egen bestyrelse og økonomi. Den første formand blev højesteretssagfører Oscar Bondo Svane (1899-1987), og hermed havde man lagt den linje, at bestyrelsen gerne måtte bestå af medlemmer, som var kendte og agtede i offentligheden. Ingen naturinteresserede dengang var i tvivl om, hvad Svane stod for, for han blev landskendt for sin kamp mod Det danske Hedeselskab, der ville udtørre og dermed helt ødelægge den enestående nordjyske naturlokalitet, Ulvedybet.

Historien er kort, at den unge Jens Jørgen Bolvig (f.1930) og nogle jævnaldrende venner var blevet opmærksomme på, at hedeselskabet i samarbejde med de lokale lodsejere havde fremskredne planer om at udtørre og kultivere Ulvedybet. Bolvig gik ind i sagen med protester. Det irriterede hedeselskabet så meget, at den daværende formand blev citeret for at

*Rørdrum i det grønne. Illustration fra bogen.
Foto: Jan Skriver.*

have udtalt følgende: ”Hvem er egentlig denne Bolvig?” Vendingen forbindes normalt med en mafiatankegang! Det lykkede Bolvig at overbevise den meget fugle- og kulturinteresserede højesteretssagfører Oscar Bondo Svane om, at Ulvedybet var værd at kæmpe for. Det lykkedes de to at argumentere for, at Ulvedybet skulle forblive natur, og det kan vi glæde os over i dag. Oscar Bondo Svane bør hermed være sat på plads som den rette første formand for Fugleværnsfonden.

Oscar Bondo Svane blev efter ganske få år erstattet af DOF's senere formand Lorenz Ferdinand (1921-2001), og med ham kom der en anden form for dynamik i Fugleværnsfondens bestyrelse. Ferdinand var formand for fonden indtil sin død. Måske er det også værd at nævne enkelte af de øvrige personligheder, der også har været medlemmer af bestyrelsen. DOF's æresmedlem Thorvald Frølich var medlem i mange år, hvorimod Poul Tholstrup (direktør i ”Kosangas”, ostegrosserer, stor ejendomsbesidder og fugleringmærker med licens nr. A001 og meget mere) kun var med i få år, da han hurtigt fandt ud af, at han ikke kunne ”gøre forretninger i bestyrelsen”. Anmelderen mener, at det var hans fond (Poul Tholstrups Fond), som i 1987 overdrog de 10 ha – mest rørskov – i Nakskov Indrefjord til Fugleværnsfonden, men det nævner bogen intet om.

Fugleværnsfondens første køb af en naturlokalitet var den sparsomt bevoksede sandrevle Ægholm nord for Nyord ved Møn. Den blev erhvervet i 1969, og undertegnede anmelder erindringer, at det var øens overkommelige pris og en ynglekoloni på ca. 30 par havterner, der gjorde øen interessant for fonden. I de mange år efter købet er der sket en udvikling blandt fuglene på øen. Havterne er for længst væk, og skarverne er kommet i stedet for med ca. 600 par. Denne udvikling har været tilsvarende på mange andre øer og holme i Danmark og kan derfor ikke bebrejdes fonden.

Fugleværnsfondens bestyrelse har udført et særdeles godt arbejde med at erhverve nye

Trane med unge i kæruld. Illustration fra bogen.

Foto: Jan Skriver.

lokaliteter og at skaffe det økonomiske grundlag for købene. Her har nogle private fonde været særdeles velvillige. I jubilæumsåret administrerer fonden 21 store eller små naturområder. Arealmæssigt er der tale om ca. 1.000 ha. Godt gået!

Det er meget praktisk og økonomisk for fonden, at der til de fleste naturområder er tilknyttet frivillige DOF'ere, som udfører nødvendigt vedligeholdelsesarbejde på evt. bygninger og bevoksninger.

Fondens interesse for at eje mindre parceller i større naturområder har været en klog taktik, for bare dens tilstedeværelse har nogle steder givet en bedre naturforståelse på en egn. Der er flere gode eksempler på, at fonden med årene har fået muligheder for at erhverve flere parceller og dermed få større indflydelse på hele områdets anvendelse og forvaltning.

Fugleværnfonden har kun erhvervet få lokaliteter i Nordvestjylland, men det kan jo meget naturligt skyldes, at det i forvejen er en landsdel med megen uberørt natur. En af lokaliteterne er 6,5 ha fordelt på tre parceller med afgræsede enge på Bøvling Klit, som blev erhvervet i 1979. Her er fonden nabo til andre parceller, som bl.a. er ejede af lokale jagtforeninger. I af-

snittet om Bøvling Klit har der indsneget sig en af bogens meget få "fejl", idet den røde prik på kortet ikke er anbragt ved lokaliteten ved Nissum Fjord.

Den anden lokalitet ligger på og ved Agerø ud for Sydvestmors. Fugleværnsfondens område er 27,5 ha strandenge, fjordholme og Stenklipperne og har altid været et særdeles vigtigt område om foråret for store flokke fouragerende lysbugede knortegæs. Efter en dygtig research af DOF-medlemmet, Eyvind Lyngsø Jakobsen fra Viborg, lykkedes det ham at overbevise en ældre landmand (uden arvinger) til i 1982 at overdrage arealerne til fonden. Anmelderen erindrer tydeligt, at en flok unge og energiske BFN'ere, som naturligvis også var medlemmer af DOF, nogle efterårsaftener fra udvalgte udsigtspladser bistod fonden med at passe på området, så der ikke kunne drives ulovligt jagt. Under den tidligere ejer var området blevet en lokalitet, som tiltrak pramjægere langvejs fra. For at opretholde kommunikationen mellem observatørerne havde anmelderen lånt nogle håndbare radioer på sin arbejdsplads i Thisted, den daværende Nordjyske CF-kolonne, hvis materielforvalter ikke spurgte om, hvad de skulle anvendes til.

Når anmelderen med familie er på længere køreture til Østdanmark, er den foretrukne lokalitet for os Tryggelev Nor på Langeland, hvor vi en dag håber af gense rødhovedet and på denne enestående gode lokalitet for især andefugle.

Tillykke til Fugleværnsfonden med jubilæet og tak for en særdeles flot jubilæumsbog!

*Willy Mardal
Legindvej 102, Sønderhå
7752 Snedsted
willy@mardal.dk*

Ny fugleart i Thy

– Lille Rørsanger *Acrocephalus agricola*

Af Tage Leegaard

Et CES-projekt (ringmærkning af fugle) har siden 2009 fundet sted ved Madsted ved Ove Sø i Midtthy. Da det ikke kunne lade sig gøre at fortsætte, måtte vi se os om efter en anden lokalitet ved søen. CES – ringmærkning (Constant Effort Site) betyder, at man skal komme med faste intervaller i perioden fra 1. maj til 31. august og have det samme antal net på de samme placeringer hver gang.

Vi ledte derfor efter et passende sted, og vi spurgte Jens Peter Toftdahl, Sønderhaa, som ejer en passende parcel ved søens vestbred lidt længere nordpå ved Istrup, om vi måtte sætte net op der. Det måtte vi gerne, men vi måtte ikke forstyrre i sæsonen for bukkejagt – fair nok – men det betød, at vi ikke kunne anvende stedet til CES – ringmærkning. Det fandt vi så en anden løsning på, idet vi i 2016 flyttede projektet til Vejlerne ved Tømmerby Fjord nær Vesløs.

Solopgang ved Ove Sø. Foto: Tage Leegaard.

Men allerede i 2015 begyndte vi at sætte net op i Istrup, og det er en god fuglelokalitet med en god bestand af ynglende Rørsangere, men også et godt sted på sensommer- og efterårstrækket. Fugle fra den nærliggende plantage besøger også lokaliteten.

Her i 2016 har der været mulighed for at besøge stedet lidt oftere, og igen i år har der været godt med fugle, og blandt andet er en del af vores fugle fra *sitet* i Madsted blevet genfanget, men der er også under en kilometer mellem de to lokaliteter. I sæsonen 2016 er det indtil videre blevet til næsten 400 ringmærkede fugle, heriblandt en Sydlig Blåhals og to Bynkefugle, som de mest opsigtsvækkende arter, dog lige indtil mandag den 19. september 2016. Efter en længere periode med varmt vejr og østlige vindretninger kunne man håbe på, at der kunne komme noget specielt i nettene.

Willy Mardal hjalp denne dag med at ringmærke fuglene, men da det ved 10-tiden begyndte at blive småt med fugle, enedes vi om, at han kunne tage hjem. Nettene skulle bare lukkes og rulles sammen, og skulle der være et par fugle mere, var det jo nok overkommeligt for mig.

Der var ganske få fugle denne formiddag, og ved 12-tiden var arbejdet næsten overstået – kun det sidste net manglede helt ude på kanten af Ove Sø ved den smalle rende mod Madstedborg. Der sad tre fugle i nettet, en

Rørspurv og hvad jeg troede var to Rørsangere. Rørspurven var noget drilsk at få pillet ud, og havde jeg vidst, hvad der sad ved siden af, havde jeg nok valgt at tage dem ud i en anden rækkefølge.

Det anede mig, at den sidste ”Rørsanger” så lidt anderledes ud, men det var først, da jeg fik målt den korte vingelængde, at klokken ringede for alvor. Jeg fik fat i Willy igen, og vi fik fremtaget og åbnet bøger, og ret hurtigt mente vi at stå med den i Danmark meget sjældne **Lille Rørsanger** i hånden, og så gik det stærkt!

Lille Rørsanger fanget ved Ove Sø i Thy den 19. september 2016. Bemærk fuglens lange og tydelige lyse øjenstribe, den lange hale samt den gråbrune overside. Foto: Jan Durinck.

En fugl som Lille Rørsanger skal godkendes af Dansk Ornitologisk Forenings Sjældenhedsudvalg, og så er det jo godt at have flere vidner. Arne Urvang var lige i nærheden – han kom, og han foreslog, at der skulle flere på banen, og heldigvis var John Kyed og Henrik Haaning Nielsen ikke så langt væk. Vi fik også fat i Jan Durinck, som forevigelede vores fjerede gæst.

Yngler også fåtalligt omkring Donau-deltaet i Sydøsteuropa samt tillige og ligeledes fåtalligt i det vestlige Rusland ved Karelen, så måske er vor lille fugl forvildet sig til Thy herfra.

I yngleområderne findes Lille Rørsanger i røskove med krat i lavtliggende terræn. På trækket er den i røskove med buske og anden lav vegetation i mere tørt terræn.

Dommen var klar. Der var enighed om, at vi stod med den først sete Lille Rørsanger i Thy i hånden, så stemningen var ganske forståeligt i top.

Det er svært at finde meget viden på dansk om Lille Rørsanger, men udbredelseskort viser, at artens hoved-udbredelsesområde strækker sig fra området nord for Sortehavet, og at den er udbredt helt over til det vestlige Kina samt i Indien og Pakistan. Den

Stor interesse for den meget sjældne Lille Rørsanger. Fra venstre fangstmanden Tage Leegaard, Willy Mardal, John Kyed og Henrik Haaning Nielsen samt sidstnævntes ferierende forældre fra Frederiksværk. Foto: Jan Durinck.

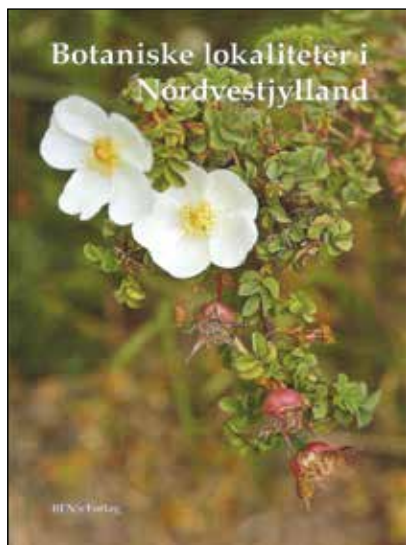
Medlemmer af Nordvestjysk Ringmærkningsgruppe har tidligere fanget og ringmærket to Lille Rørsangere, den 19. juli 1992 ved Husby Sø (Niels Ulrich Harbjerg Petersen m.fl.) samt den 21. august 2008 ved Indfjorden ved Nissum Fjord (Peder Flansmose m.fl.)

Den første forekomst og ringmærkning af Lille Rørsanger i Danmark var den 5. september 1987 på Christiansø. Herudover er den sidenhen også fanget og ringmærket ved Skagen og ved Blåvandshuk.

Den Lille Rørsanger fra Istrup er formentlig den 12. registrering fra Danmark, og så er den artens hidtil seneste forekomst.

*Forfatterens adresse:
Jestrupvej 8, Sønderhå
7752 Snedsted
tage@tageleegaard.dk*

Nye bøger fra BFN's Forlag

Botaniske lokaliteter i Nordvestjylland

204 sider. Pris 250,00 kr. + evt. forsendelse. I denne bog finder du oplysninger om områdets væsentligste botaniske lokaliteter.

Een Orchidé - Mange Kunstneriske Udtryk

109 sider. Pris 250,00 kr. + evt. forsendelse. Beskrivelse af Tæt blomstret Hullæbe, og forskellige kunstneres gengivelser af planten.

Bøgerne kan købes via www.bfnforlag.dk

Husk at opgive dit medlemsnummer – så får du 20 % rabat på bøgerne.

Biologisk Forening for Nordvestjyllands bestyrelse og arbejdsgrupper:

Formand:

Poul Nystrup Christensen, Herningvej 64,
6950 Ringkøbing. - Tlf. 22157738.
pnystrup@live.dk

Næstformand:

Marianne Riis, Bygholmvej 70,
7742 Vesløs. - Tlf. 40777210
marianne_riis@hotmail.com

Kasserer:

Ib Nord Nielsen, Michel Wester 17 A,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 40579323
ib.nord.nielsen@gmail.com

Sekretær:

Lars Smith, Højrisvej 2,
7900 Nykøbing Mors. - Tlf. 98811533
hojrisvej2@gmail.com

Bestyrelsesmedlem:

Jan Salmonsens, Mads Posts Vej 5,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 97975148.
salmonsens@pc.dk

Redaktør af BFN-NYT:

Nanna Gad, Villerupvej 5,
7755 Bedsted. - Tlf. 97945025
nannagad@gmail.com

Leder af BFN's Naturkurser:

Jens Handrup, Tøttrupvej 5,
7752 Snedsted. - Tlf. 97936610

BFN-arrangementer:

Jørgen Nordkvist, Markvænget 14C,
7700 Thisted - Tlf. 97924165
nordkvist@mail.dk

Knud-Allan Knudsen, Villerupvej 5
7755 Bedsted. - Tlf. 97945025
nannagad@gmail.com

Else M. Kristensen
- Tlf. 97985324
else.mk@live.dk

Medlemskartotek:

Birgit og Carsten Schultz, Nørbyvej 18, Tved,
7700 Thisted. - Tlf. 97981594.
birgitogcarsten@gmail.com

BFN's Forlag:

Knud Knudsen, Stenbjerg Kirke Vej 28,
Stenbjerg, 7752 Snedsted. - Tlf. 96187008.
knud.knudsen@knudsen.mail.dk

**Naturplejenetværket for
Nordvestjylland:**

Hamish Stewart, Østerstrandvej 4,
Skyum, 7752 Snedsted.
hamish@mail.dk

Leder af »Hummerhuset«, i Klitmøller:

Leo Salmonsens, Vinkelsti 3,
Klitmøller, 7700 Thisted. - Tlf. 97975246.

Nordvestjysk Ringmærkningsgruppe:

Jan Salmonsens - se adresse overfor.

Det grønne råd i Thisted Kommune:

Hans Henrik Hust, Legindvej 39, Jestrup,
7752 Snedsted. - Tlf. 97939120.

Grønt råd - Morsø Kommune:

Elsemarie Kragh Nielsen, Vustholmevej 128,
9690 Fjerritslev. - Tlf. 40478475.

Brugerrådet for Naturstyrelsen Thy:

Marianne Riis - se adresse overfor.

Nationalpark Thy - Nationalparkrådet:

Elsemarie Kragh Nielsen - se adresse overfor

BFN's Fuglestudiekredse:

Elly Hansen, Kystvejen 75, Svankær,
7755 Bedsted. - Tlf. 29467553.

Hans Henrik Larsen, Limfjordsvej 5,
Lyngs, 7790 Thyholm. Tlf. 26608660.

BFN's Naturdata:

Knud Knudsen, Stenbjerg Kirke Vej 28,
Stenbjerg, 7752 Snedsted. - Tlf. 96187008.
knud.knudsen@knudsen.mail.dk

RETURADRESSE:

Biologisk Forening for Nordvestjylland
Ørhagevej 189, Klitmøller
7700 Thisted

B

POST

PP

DANMARK

Foreningens sponsorer i 2016:

*Sparekassen Thy • Sønderhå-Hørsted Sparekasse • Thy-Mors Energi
Nykredit • Andelskassen Midtthy • Sparekassen Vendsyssel
Dolle, Frøstrup • Thisted Bryghus • Malte Haaning Plastic*

Læs i dette nr.:

Sommerferie	49
Botaniske noter	50
De hurtige småfugle	59
Mosegrisen - vores værste fjende	63
Thy - København, enkelt	66
Boganmeldelse	71
Ny fugleart i Thy - Lille Rørsanger	74
Nye bøger fra BFN's Forlag	76

